

23 augustus 1914

Een grote slag in België.

Antwerpen, 22 augustus. Een officieel Frans telegram bericht dat van de forten van Namen uit op voorbijtrekkende Duitse troepen wordt geschoten.

Uit zekere bron meldt men, dat een grote slag gaande is tussen Bergen en Charleroi. Een sterke Franse legermacht, komende van Maubeuge, heeft de Duitse troepen rond Charleroi aangevallen. De Naamse forten schieten de Duitsers in de rug.

Antwerpen, 22 augustus. Het bericht over de door de Duitsers te Brussel geëiste oorlogsschatting van 200 miljoen frank wordt uit Parijs, maar niet uit ons land bevestigd. Eveneens wordt gemeld dat Namen gedeeltelijk bezet is. De *Matin* tekent erbij aan dat in werkelijkheid drie forten ten oosten van Namen door Duitse kanonnen op grote afstand beschoten zijn. In verband met het westwaarts trekken der Duitse ruitery vermoedt men dat sedert hedenmorgen een slag aan de gang is.

Parijs, 22 augustus. Duitse artillerie beschiet Namen.

Antwerpen, 22 augustus. Men verwacht dat de veldslag tussen Bergen en Charleroi twee of drie dagen zal duren.

Maastricht, 22 augustus. De toestand te Luik blijft voor de bewoners en hun eigendommen zeer kritiek. Opnieuw zijn hedennacht woningen van burgers in brand gestoken. Het is alleszins verklaarbaar dat de verbittering der bevolking tegen de Duitsers door dergelijke maatregelen steeds toeneemt; niet het minst draagt hiertoe bij de zware oorlogsschatting die de stad is opgelegd. Het is de Belgische bewoners verboden de stad te verlaten; dit bevel schijnt de

bedoeling te hebben dat geen der inwoners zich zal onttrekken aan bijdragen voor de opgelegde belasting. Was gisteren bevolen dat burgers zich na 9 uur 's avonds niet meer op straat mochten ophouden, heden is dit bevel in die zin gewijzigd dat reeds om 6 uur de bevolking in de huizen aanwezig moet zijn. In het bijzonder wordt de bevolking aangemaand gedurende de avond de vensters te verlichten; daar men uit vrees voor ontploffingen de aanwezige gasvoorraad heeft doen ontsnappen, moet de bevolking zich dus met kaarsen en petroleumverlichting helpen.

Een en ander maakt het zeer moeilijk het bevel na te komen. In een proclamatie die onder andere aan de pui van het stadhuis is aangeslagen, worden arbeiders, die zich lichamelijk daartoe in staat achten, aangemaand zich bij de militaire autoriteiten aan te melden om werkzaamheden te verrichten in en om de forten op de linker Maasoever. Duidelijk spreekt hieruit de bedoeling der Duitsers Luik vast te houden en ter opnemng van troepen te gebruiken, indien een tegenaanval der Franse troepen succes mocht hebben. Voorts is een verbod uitgevaardigd waarbij de verkoop van alcohol of alcoholhoudende dranken in iedere hoeveelheid ten strengste zal worden gestraft. Huiszoekingen naar wapens worden zelfs gedurende de nacht gehouden. Mochten in een huis waar in weerwil van het bevel tot inlevering der wapens, deze toch nog worden aangetroffen, zo zal de bewoner onmiddellijk de strengste straffen ondergaan.

De belangen der vele Nederlanders zijn thans toevertrouwd aan een Belgisch onderdaan, wie het om begrijpelijke redenen zeer moeilijk zal vallen naar behoren samen te werken met het Duitse bestuur, dat alle macht in handen heeft. Niettemin worden de Nederlanders te Luik met voorkomendheid behandeld. Dat ook zij zwaar te lijden hebben door de hele stilstand van zaken is het natuurlijk gevolg van

de algemeen heersende malaise. Velen hebben de stad verlaten en toevlucht gezocht op Nederlandse bodem.

Slechts personen die zich uitnemend kunnen legitimeren wordt toestemming gegeven Luik binnen te komen; op journalisten wordt bijzonder gelet, hun aanwezigheid is "weniger erwünscht".

Een politiek man die vrijdag nog te Antwerpen was, heeft aan een der medewerkers van Het Laatste Nieuws verklaard, te betwijfelen dat de Franse en Engelse troepen met de Belgische samenwerken en geloofde niet meer aan de geheimzinnigheid die hieromtrent heerste. Hij had de indruk dat men het kleine heldhaftige België aan zijn lot heeft overgelaten en dat de Franse troepen niet verder gekomen zijn dan Florenville en Dinant, uitsluitend met het doel een inval der Duitsers naar de Franse noordergrens te keer te gaan en de Maaslijn te verdedigen. Het blad durft ternauwernood de woorden van die zegsman te geloven, maar voegt eraan toe dat de Flandre Libérale in haar nummer van gisteren schrijft, dat de Engelsen nog steeds niet in België zijn, er zelfs nooit geweest zijn. Hun expeditiekorps is de Duinkerken en Calais enkele dagen geleden ontscheept en op weg naar België, doch wij hebben niet kunnen wachten, schrijft het blad. Wat het Franse leger betreft, dit was vertegenwoordigd door ruitery, welke zich woensdagavond nogal ver af in het land bevond en door talrijk voetvolk, al te ver verwijderd om tussenbeide te kunnen komen.

Een legioen Kongolezen is te Namen onder bevel van kolonel Chaltin; ik heb er hier te Antwerpen ook reeds gezien, als brave jongens lopen ze te midden van hun blanke broeders.

De Belgische generale staf spreekt thans het door ons met een vraagteken als onwaarschijnlijk gekenmerkte bericht, als zouden Luik en Leuven in Franse handen zijn, tegen.

De Métropole van gisterenochtend meent uit zekere bron te weten dat er een grote slag tussen Fransen en Duitsers aan de Maas geleverd wordt.

Volgens Belgische bladen zouden de voorposten van het door België trekkende Duitse leger reeds dichtbij de Franse grens staan.

Men meldt ons uit Berlijn, dat keizer Willem, blijkens een mededeling uit het keizerlijke hoofdkwartier, bevolen heeft de fotografieën van de verwoesting de forten van Luik in de Duitse pers openbaar te maken, om daardoor aan de hele wereld het bewijs te leveren, dat Luik in Duitse handen is.

Bij de beschieting der forten is het nieuwste Duitse belegeringsgeschut van 42 cm gebruikt, waarvan, naar men zegt, één schot voldoende is om een bres te schieten in de sterkste beton- en pantserbedekking. Op de foto's moet het fort Loncin er als een puinhoop uitzien. Het Duitse leger beschikt over een groot aantal dezer 42 cm kanonnen.

We hebben reeds gemeld dat te Luik op de Quai des Pêcheurs 20 woningen zijn platgeschoten en op de Place de l'Université tien. De Duitsers beweren dat er van daar op hun troepen geschoten is, tijdens het innen der opgelegde oorlogsschatting.

Duitse soldaten te Kanne en Roclengé.

We vernemen nadere bijzonderheden over de vermoording te Kanne van mevrouw Postwick, vrouw van de Belgische burgemeester van Kanne, en van de advocaat Dirckx uit Roclengé, waaromtrent een telegram uit Maastricht ons reeds heeft ingelicht.

Dronken Duitse soldaten kwamen 's avonds 9 uur aan de woning, waar mevrouw Postwick, haar man was elders, en de heer en

mevrouw Dirckx bijeen waren, aankloppen. Daar hun naar hun zin niet spoedig genoeg werd opengedaan, geraakten zij, toch al door de drank verhit, zo buiten zichzelf, dat zij de heer Dirckx, die eindelijk opendeed, neerschoten en verder met de kolven van hun geweren bewerkten. Mevrouw Postwick, die kwam toegesnel, kreeg ook een kolfslag en werd zo met de bajonet doorstoken, dat haar gezicht onherkenbaar was. Mevrouw Dirckx kwam er met een schotwond af; de weduwe wacht nu te Maastricht haar bevalling af, Dirckx laat zes kinderen na.

Dat is in het kort de geschiedenis van de moordpartij, die temeer als een ontzetting over het gezin kwam, daar het huis slechts 4 m van de Nederlandse grens verwijderd stond en men op een bezoek van de Duitse soldaten eigenlijk niet gerekend had.

In geheel Roclenge schijnen de Duitsers de boel kort en klein geslagen te hebben. In de huizen ingekwartierd, waar op de deuren vooraf met krijt werd aangegeven, hoeveel mannen er in gehuisvest konden worden, hebben de soldaten de kelders aangesproken. Een pastoor met nog een inwoner werden in gijzeling gehouden en moesten meedrinken.

De soldaten, die zich aan de vermoording van mevrouw Postwick en de heer Dierckx hebben schuldig gemaakt, zouden de kogel gekregen hebben.

Kanne ligt ten zuiden van Maastricht, Roclenge 8 km van Kanne, aan de grote weg van Visé naar Tongeren.

Door het oorlogsterrein.

Een onzer oorlogscorrespondenten schrijft ons:

Waar de Belgische posterijen en telegrafie mij gedurende de laatste week hebben laten werken voor hun prullenmand, zal het goed zijn, enkele feiten, die ik in de verduisterde brieven neerschreef, hier nog eens in onderling verband te herhalen. Want, daar het Belgische rijk op het ogenblik een groot slagveld is, heeft het verschillende dagen geduurd, voor ik "voeling" met de strijdende partijen kon krijgen, in die mate, dat ik tot op zekere hoogte de gang van zaken kon omvatten. En als ik nu even rustig nadenk over hetgeen ik gezien heb, dan kan ik me niet voorstellen dat het terrein van de grote strijd zich spoedig zal verplaatsen van Belgisch grondgebied. Ik geloof altijd nog dat reusachtige gevechten, misschien wel de beslissende gevechten, geleverd zullen worden in België en dat het Belgische leger daar een belangrijk werkzaam aandeel in zal hebben. Het gaat nog steeds niet aan bijzonderheden mede te delen over de juiste plaatsing van de verschillende strijdmachten, voor zover nog niet bekend.

Maar, zoals ik reeds in mijn telegram zegde, het terugtrekken van het Belgische leger maakte op mij niet de indruk dat dit geschiedde omdat het verslagen was. En nu achteraf, wordt mijn mening zeer versterkt dat het terugtrekken tactiek inhoudt die bepaald is in overleg met de meehelpende mogendheden. Want reeds na de overwinningen van het Belgische leger bij Halen, begon een langzaam zich concentreren op de hoofdmacht, terwijl het zuidwaarts bij Tienen en Gembloux nergens tot vernietigend treffen kwam. En zonder dingen te verraden die nog geheim moeten blijven kan ik verklaren dat belangrijke Franse versterkingen op tijd aan het Belgische front hadden kunnen zijn als men tot het laatst toe stand had willen houden op de lijn Diest-Tienen-Namen. Doch voor het leveren van een grote slag achtte de Frans-Belgische partij het blijkbaar nog niet de geschikte tijd.

Wie als ik in het Duitse legerkamp geweest is, zal verbaasd hebben gestaan over de verbluffende voorbereiding.

Tot de laatste eetketel nieuw, de patroontassen, de uniformen, het leerwerk, alles nieuw. En een regelmatige orde heerste er, die ik eerder gezocht zou hebben in een manoeuvrekamp. Alles gaat systematisch naar de plannen, geleid door de flegmatieke officieren, die met het oogglas in het oog vechten.

Toen ik de legerkampen van de Fransen doortrok, had ik eigenlijk gedacht, na de onthullingen, dat er toch wel eens iets te ontdekken zou zijn dat niet in orde was. Dat dit in ieder geval zou zijn terug te vinden in min of meerdere verslagenheid van de soldaten. Maar ik was verbaasd daar dezelfde orde en regelmaat te treffen onder de tienduizenden mannen. De aanvoer van levensmiddelen, enzovoort, was prachtig in orde, de soldaten waren opgewekt en vol vertrouwen en de officieren rustig-vriendelijk, maar stipt.

De pers werd in beide legerkampen welwillend ontvangen, doch steeds zonder verder praten terug- of doorgestuurd. Ondanks het feit, dat ik door de Franse troepen trok onder Engelse vlag en in gezelschap van drie Engelsen, werd daar evenzeer gehouden aan het consigne: geen pers bij het leger.

Toch heeft die Engelse vlag me veel voordeel bezorgd. Op 16 augustus stond ik op de Place Rogier voor de Gare du Nord met de vraag in me: Hoe zie ik nu wat? Hoe krijg ik nu enig idee van wat er in België gebeurt? Ik had al van verschillende collega's gehoord, dat ze nu eens hier, dan weer daar opgehouden en teruggestuurd werden.

Juist op dat ogenblik schoot me een auto voorbij, waar voorop de Union Jack wapperde en waar drie Engelsen inzaten met de banden om de arm door de Belgische regering verstrekt. Ik dacht: nu of nooit, hield de auto aan en deed de heren het voorstel vierde man te worden tegen betaling van een vierde der kosten. Natuurlijk na me gelegitimeerd te hebben. Mijn voorstel werd onmiddellijk

aangenomen en de eerste tocht naar de noordflank van het Belgische leger begonnen. Ik had nog geen officiële pas, geen laissez-passer, maar door me steeds bezig te houden met een sigaret of mijn aantekeningen, haalden de drie er me elke keer weer doorheen. Bovendien was het enthousiasme groot onder de Belgen als mijn tochtgenoten zegden “Journalistes Anglais” te zijn. En waar is nu jullie leger? werd dan gevraagd. In de laatste dagen kwam er een meer spottend toontje in die vraag, werd er zelfs reeds gemompeld dat de Engelsen België in de steek zouden laten. Een bewering die natuurlijk alle grond mist en eenvoudig hieruit voortkomt dat het Engelse leger zich tot dusver in de diepste geheimenis wist te hullen. Wie weet wie Lord Kitchener is zal ook daar niet verwonderd over zijn. Deze ijzeren soldaat heeft zelfs zozeer het geheimhouden gewild, dat op zijn verzoek de Engelse journalisten België moesten verlaten.

Ongelijk kan ik hem niet geven. Deze oorlog van vliegmachines en draadloze telegrafie kan geen snel verbreide geruchten toestaan, die misschien soms niet de volkomen waarheid zouden inhouden. Ik heb in de laatste 14 dagen telkens weer gezien hoe geruchten zich verspreiden op een ongelooflijk snelle wijze en het gerucht dat de Duitsers door Hollands Limburg getrokken zouden zijn, was me het meest onaangenaam.

In de auto waarmee ik door het land trok, zaten onder andere mr. F. Danvers Yates, van de Warwick Bioscope, die overal waar hij kans zag zijn door samengeperste lucht gedreven bioscoop-apparaat liet draaien. Verder mr. Th. Grant, van de Daily Mirror. Ik heb hen beiden opnames zien doen, terwijl de Duitse kogels suizend langs hen heen kwamen. Dat waren altijd moeilijke ogenblikken voor me, want ik voelde dan de plicht op me rusten om de drie jongens weer in de auto te krijgen. Maar als er één in was, bleken de andere twee juist bezig weer ergens een mooie opname te doen; waren die twee weer naar

de auto gehaald, dan bleek de derde in die tijd weer verdwenen om nog een kiek te maken. Kwam ik van mijn zoeken naar de derde terug, dan liet Yates zijn film weer aflopen op vooruitstormende soldaten, terwijl Grant een foto nam die tot titel zou hebben: "Cinema-man doet opnames in het gevecht", enzovoort.

Maar hun durf en hun vooraan moeten zijn, brachten me in vier dagen langs het gehele gevechtsfront, steeds juist tot langs de aanrukkende troepen. Er zat altijd weer even iets angstig in als we de laatste Belgische barricade passeerden en men ons daar zei: "U kunt passeren als U het wilt, maar de Duitsers zijn vanmorgen tot vlak in de buurt hier gezien." Dan tufte de wagen heel langzaam de verlaten weg op, terwijl wij aan elk huisje dat we ontmoetten, vroegen hoe ver de Duitsers konden zijn.

De meest zuidelijke tocht die we gemaakt hebben is tot bij Dinant geweest. In mijn brieven, die nooit België verlieten, heb ik steeds sober geschreven en me onthouden iets te zeggen over troepenbewegingen, zelfs geen plaatsnamen genoemd. Ik was hierin plus royaliste que le roi, want de Belgische pers gaf steeds aanwijzingen over de troepen. En ondanks de onschuldige aard van mijn brieven, zijn ze toch aangehouden, evenals mijn korte telegrammen, die ik regelmatig verstuurde.

Het gaat niet aan de stand van zaken op het ogenblik te willen beoordelen, maar toch bleef mijn mening onveranderd dat het Belgische terugtrekken strategie inhoudt, bepaald in overleg met de Fransen en de Engelsen. Ook geloof ik zeker dat reeds binnen niet te lange tijd in België een grote slag geleverd zal worden.

Vóór ik mijn kopie van het bestormen van Leuven en het bezetten van Brussel over de grenzen had, heb ik nog enkele benauwde ogenblikken doorgemaakt. Om 11 uur 50 ging er een trein uit Gent,

die om half-één ongeveer in Zelzate aan de grens moest zijn. Dat werd wel wat later, maar ten slotte stonden we toch in Zelzate. Een trein naar Holland ging er niet vóór 5 uur.

Onmiddellijk nadat ik mijn coupé verlaten had trad er een luitenant van de gendarmes naar me toe en vroeg me naar mijn papieren. Die waren spoedig in orde bevonden, maar de man vertrouwde het nog niet en ging met zijn handen langs mijn jas, waar hij spoedig mijn pak kopie in ontdekte. De consternatie was groot. Een heel verhaal over de terugtocht van het Belgische leger! Daar moest de commandant bij komen, en terwijl die gezocht werd, ging kostbare minuut na minuut voorbij. Mijn bagage werd doorsnuffeld en nog eens doorsnuffeld en onderwijl kwam het bericht van de commandant ... dat ik "maar zo nodig ter beschikking gehouden moest worden!" Geen kopie dus weg, misschien werd hij wel vernietigd. Ik zag mijn kopie, die ik zo ver gehaald had, van hand tot hand gaan. Het was een gezicht om er wanhopig bij te worden en het gaf me inspiratie tot praten, als ik deed, toen ik geen enkele officiële laissez passer meer van de gendarmerie kon krijgen. Toen gelukte het me door praten "as a Dutch uncle", als mijn Engelse vrienden zegden, de laatste laissez passer, die verstrekt is, los te krijgen. En nu gelukte het me eindelijk de geliefde volgeschreven blaadjes weer terug te bekomen.

Toen ik ze weer in mijn handen had, ben ik te voet van Zelzate naar Sas van Gent gegaan en heb daar op mijn eerlijke gezicht een fiets weten te huren voor Terneuzen, op conditie dat ik de fiets bij een zekere juffrouw Alida af moest geven. Na anderhalf uur stevig tegen wind in trappen kon ik die belofte volbrengen en meteen een kopie in handen van de telegraafbeambten geven. In Sas van Gent is ook wel een telegraafkantoor, maar daar stond één Morse-toestel en dus had het tenminste een dag geduurd voor mijn kopie over was.

Één ding viel me tegen in Terneuzen. Ik had gehoopt, eindelijk na veertien dagen slaap te kort komen, eens lang te kunnen blijven rusten. En toen bleek me tot mijn ontzaglijke teleurstelling, dat ik 's morgens om kwart voor vijf alweer op moest om de boot naar Vlissingen te kunnen halen.

Tot slot dit. Ik heb twee legers gezien die me beide in staat lijken en toegerust schijnen voor een geweldige worsteling. Om daar enigermate getuige van te zijn, zal ik trachten voor de derde maal België in te dringen, maar reeds weet ik dat de derde maal de moeilijkste zal zijn.

Uit een dagboek.

Hier volgt het derde stuk van het dagboek uit Spa.

Maandag, 17 augustus.

Om 6 uur was ik, volgens afspraak met de stationscommandant, aanwezig, om te vernemen, wanneer we zouden kunnen vertrekken. Er stond juist een trein gereed, doch hij zegde mij, dat er over ongeveer 2 uur weer een trein zou zijn samengesteld, die ons kon meenemen. Een nieuw bezwaar was echter, toen hij mijn pas zag, dat deze volgens zijn verklaring alleen een "Passierschein" was, die het recht gaf langs de route Malmédy-Aken-Keulen naar Rotterdam te reizen; echter mocht hiermee van geen militaire trein gebruik worden gemaakt. Na enig praten gelukte het mij, de stationscommandant te overreden ons met die trein te laten vertrekken. Hij zei dit dan ook nog voor hedenochtend te willen doen, doch in het vervolg zou hij er zich beslist niet meer mee inlaten. De man was voor ons, zowel als voor de beide Rotterdamse dames, die in ons gezelschap zouden vertrekken, uiterst vriendelijk en was zelfs zo welwillend ook onze bagage te laten meenemen, terwijl hij er ons

eerst op had geweest, dat wij deze moesten beperken tot datgene, wat wij in onze coupé konden meenemen. Hij commandeerde zelfs enige soldaten om onze bagage in te laden; alleen van de rijwielen kon geen sprake zijn. Deze moesten wij te Spa achterlaten. Wij kunnen niet anders dan constateren, dat wij door de Duitse autoriteiten met de meeste voorkomendheid zijn behandeld.

Omstreeks 9 uur zette onze trein zich in beweging. Het gevoel, dat wij eindelijk gingen vertrekken, kan ik moeilijk weergeven. Nooit heb ik een plaats, waar wij onze vakantie doorbrachten, met zulke opgewektheid verlaten als die morgen Spa. Langs de hele lijn was een sterke militaire bewaking. Elk station was sterk met troepen bezet. Toen wij Hockay voorbijreden en het kerkje zagen, waaruit voor ongeveer 14 dagen het noodlottige schot was gevallen, dachten wij met weemoed aan de priester, die zich zo heldhaftig had opgeofferd. Enkele huizen waren hier verbrand. Treuriger zag het er in Francorchamps uit; daar was bijna geen huis gespaard. Van de meeste huizen (misschien een dertig à veertigtal) stonden alleen nog de muren. Ik meen reeds te hebben gereleveerd hoe daar door de boeren op de voorbijrijdende troepen was geschoten. Daar heeft als het ware een klopjacht op mensen plaats gevonden. De mensen, die niet doodgeschoten waren, zijn gevlucht. Naast de straatweg, die zich langs de spoorlijn uitstreckte, lagen alle vroeger zo mooie villa's in puin. De vrouwen en kinderen, die zijn overgebleven, worden 's avonds in de twee nog overgebleven koffiehuzen onder dak gebracht, terwijl de Duitse soldaten hun te eten geven. Wij moesten aan dit station ongeveer een half uur wachten om een gevulde trein uit Duitse richting te laten passeren. Ik maakte hiervan gebruik om met enige soldaten een praatje te maken. Op mijn opmerking dat de soepketel nogal een aangename geur verspreidde, vertelde een soldaat mij, "dat ze zeven eenden in de pot hadden". "Och", zegde hij, "dit goedje loopt hier onbeheerd rond: eigenaars zijn er niet

meer, nu is het toch jammer om het in de bossen te laten omkomen". "Gisteren te Spa", vertelde hij, "ontdekte een luitenant drie kippen in de soepketel". Op zijn vraag: "Jungens, wie kommt ihr daran", antwoordde een der lieden: "Herr leutnant, das Vieh hat sich uns widersetzt und da haben wir's das Genick umgedreht". Lachend had de luitenant gezegd: "da habt ihr Recht getan" en zo werd er zo nu en dan in deze treurige tijd nogal eens een mop getapt. Nadat de conducteurs van onze trein van een vijftal flessen Bordeaux waren voorzien, trokken wij verder. "Och", zegde een soldaat, "we hebben hier zoveel en er ligt hier zoveel in het rond, dat geen eigenaar meer heeft, waarom zouden wij dit laten bederven. Het is toch beter, dat het gedronken wordt!"

Daartegenover moet ik verklaren, dat, terwijl wij zaterdag een wandeling maakten en zagen hoe twee soldaten in een weide een koe vingen en deze molken en ik de opmerking maakte, dat men zich op deze wijze gemakkelijk van melk kon voorzien, ze mij vertelden, "dat het zulke goede koeien waren, die ze hier hadden lopen". Ik vroeg of dit dan hun koeien waren. "Zeker", zeiden de anderen, "deze zijn door het legerbestuur aangekocht om te worden geslacht, doch zolang dit niet nodig is, melken we ze". Ik antwoordde, dat ik in de gedachte was geweest, dat ze naar een willekeurige weide waren gegaan om een beetje melk te halen. Daarop zegde de andere: "wat meent U wel, dat wij zoiets zouden wagen? Indien een soldaat zich aan de kleinste kleinigheid van een ander zou vergrijpen, zal voor hem daarop de zwaarste straf staan. We zijn gewaarschuwd: wij zouden misschien de kogel krijgen, het is op het ogenblik krijgsrecht". Zo verschillen de opvattingen. Trouwens, in Francorchamps was het oorlogstoestand. Zoals gezegd, de boeren hadden daar op voorbijtrekkende troepen geschoten en er wordt geen pardon gegeven. De soldaten vertelden trouwens, dat elke avond, terwijl ze in de bossen patrouilleren, geschoten wordt, zelfs gisteravond nog.

Het was echter niet gelukt, de daders in handen te krijgen". Zo sukkelden wij van station tot station verder. Telkens passeerden ons zware, lange treinen met levensmiddelen, totdat wij eindelijk tegen 4 uur te Malmedy aankwamen en de trein moesten verlaten. Verder dan dit grensstation mocht geen particulier van een militaire trein gebruik maken. Intussen bewoog zich langs de straatweg, die wij telkens vanuit de trein konden zien, maar altijd door de lange stoet van troepen. Als een lange slang kronkelde het zich voorwaarts, regimenten huzaren, regimenten infanterie, het ging alles voort en voort in de richting Spa en zo gaat het nu reeds ongeveer 14 dagen, dag en nacht. Bij aankomst te Malmedy vernamen wij, dat er eerst de andere morgen om 5 uur gelegenheid zou zijn tot verder reizen. Er gingen dagelijks twee personentreinen naar Aken, deze en 's middags om half twee. Met moeite vonden wij in een hotel een onderkomen. Een aanzienlijke troepenmacht was er ingekwartierd, die de volgende morgen de tocht naar Spa zal verder zetten.

Dinsdag, 18 augustus.

Hedenmorgen was het reeds om 3 uur appel. We hadden tegen 4 uur ons ontbijt besteld, omdat wij om half vijf reeds naar het station moesten wandelen om zeker te zijn niet te laat te komen. Niemand echter was in het hotel te vinden. Met de hulp van een kaars vonden wij onze schoenen in de keuken, en verlieten wij het hotel zonder betalen, een kaartje achterlatende met het verzoek ons de rekening te doen toekomen. Het was de lieden niet kwalijk te nemen, ze waren overwerkt; voor een dusdanig bezoek was geen voldoende personeel te krijgen. Onze trein, die werkelijk ruim 5 uur vertrok, bracht ons na veel oponthoud tegen 11 uur te Aken. Om 12 uur 14 konden wij onze reis naar Keulen vervolgen, die weer tot 's middags 4 uur duurde. Onderweg passeerden ons negen treinen met Oostenrijkse troepen, in lichtgrijze uniformen met lage sjako's gekleed. Deze treinen voerden zwaar geschut mee, gepantserde automobielen van

kanonnen voorzien. We hadden deze nog niet bij het doortrekken der Duitse leger opgemerkt. Ook voerde elk dezer treinen een aantal zware motorwagens met ieder een vijf à zestal aanhangwagens mee. Ook deze hadden wij bij het Duitse leger niet gezien, natuurlijk wel vrachtautomobielen, doch geen hele treinen om langs de straatweg te trekken. Het verwondert mij wel, dat men hiervan in Duitsland, naar het schijnt, bij het leger nog geen gebruik maakt en men zich nog steeds met gewone vrachtwagens behelpt, hetgeen zulk een aanzienlijk paardenmateriaal nodig maakt. Het is mogelijk, dat dit vervoermiddel langs andere wegen België is binnengekomen, wij echter, zoals gezegd, hebben dit niet gezien. De Oostenrijkers werden telkens met veel enthousiasme begroet. Het was een aanhoudend juichen en hoera-geroep over en weer tussen de militairen van onze trein en de voorbijkomende Oostenrijkers. Men had ons reeds te Spa verteld, dat deze troepen werden verwacht. Te Keulen vernamen wij, dat deze troepen daar ingekwartierd geweest waren en rechtstreeks van Krakau kwamen gereisd. Toen ik mijn verwondering uitte, dat Oostenrijk juist zijn troepen voor dit doel van de Russische grens haalde, antwoordde men mij, dat men daar 10 man had achtergelaten, hetgeen zeker om Rusland tegen te houden voldoende was "sic". In Keulen was een enorm leven in de straten. Ook te Aken hadden wij veel militair leven waargenomen, in Keulen echter verdrongen zich de mensen soms in de straten, het gevolg van het feit, dat vele manschappen voor landweer en landstorm waren opgeroepen, die daar gekleed moesten worden. Het viel ons op, hoe overigens de bevolking rustig en kalm was. Ik sprak aldaar enige Hollanders, die mij verzekerden, dat, behalve de grote drukte, men bij de bevolking, wat de oorlog aangaat, generlei ongerustheid bemerkte. Niemand werd lastig gevallen en het leven ging er zijn gewone gang, behalve natuurlijk, dat er in zaken, evenals elders, een verschrikkelijke depressie heerste. Op het Hansa-hotel, met zijn plat dak, waren, evenals op de torens van de dom, machinekanonnen

opgesteld, om eventuele vreemde vliegers te kunnen beschieten. De hele avond en nacht werd het gehele luchtruim met zoeklichten afgezocht.

Woensdag, 19 augustus.

Na een moeilijke reis, goddank, eindelijk op vaderlandse bodem. Wij zijn om 9 uur van Keulen vertrokken en moesten in Duisburg allen uitstappen; een uur later vertrek naar Oberhausen. Aldaar om half twee aankomende, konden wij om 3 uur naar Wesel reizen. Bij aankomst aan het station van de lokaalspoor moesten wij naar het hoofdstation lopen om van de chef te vernemen, dat wij eerst 's avonds 11 uur naar Emmerich konden reizen. Op mijn wanhopige vraag, of er dan generlei vroegere gelegenheid was, gaf hij mij toe, dat er om 6 uur een goederentrein zou vertrekken, de zogenaamde "Milchzug", die aan het station de lege melkbussen afgaf om op de terugweg de gevulde weer mee te nemen naar Oberhausen voor de troepen. Op mijn dringend verzoek veroorloofde de stationscommandant ons met deze trein door te rijden. Na twee en een half uur hortende en stotende in de goederentrein te hebben doorgebracht, arriveerden wij te Emmerich, waar toevallig juist een trein voor Elten gereed stond. Met "kunst- en vliegwerk" gelukte het ons onze bagage in die trein te krijgen en konden wij dus zo verder reizen. Te Elten mochten wij vernemen, dat omstreeks een uur later een trein uit Holland werd verwacht, die ook daarheen terug zou keren, en werkelijk konden wij met deze trein omstreeks half tien vertrekken en bracht deze ons omstreeks 11 uur te Arnhem. Met een dankbaar gevoel trokken wij ons hotel binnen; al waren wij doodmoe, het leed was geleden. De reis, morgen naar Rotterdam, die telt niet meer mee.

Op onze reis van Aken naar Keulen kwamen wij met verschillende gewonden in aanraking, die ons verschillende bijzonderheden van de

strijd mededeelden. Zo zat ik naast een onderofficier, die door zijn buik was geschoten. De kogel had aan de achterzijde het lichaam verlaten, zonder edele delen te raken. Hij had circa acht dagen te Aken in het ziekenhuis gelegen en reisde nu naar huis. Hij kon zijn broek en vest nog niet sluiten en alles was nog één stuk geronnen bloed. Hij bevestigde mij, wat vroeger, toen ik het hem vroeg, door een officier was bestreden, dat het de eerste dagen te Luik wel degelijk een grote slachting was geweest onder de Duitse troepen. Van zijn bataljon (naar ik meen 3000 man sterk) waren 30 manschappen en vier officieren overgebleven. Ook werd mij bevestigd, wat te Malmedy reeds een soldaat van het 73e regiment infanterie had verteld, dat dit regiment, bij een nachtelijke tocht door Luik op het 74e was gestoten, waarna men op elkander was gaan vuren. Toen voor het 73e regiment op een gegeven ogenblik "Halt feuern" werd geblazen, hoorde de tegenpartij aan dit signaal, dat men Duitsers tegenover zich had. Dit incident is hun op een verlies van 600 doden en ruim 2000 gewonden komen te staan. Bijzonder toevallig was ook, dat mijn echtgenote (wij waren in verschillende coupés beland, de trein was overvol) tegenover een kapitein kwam te zitten. Met hem in gesprek gekomen, vertelde hij, "dat hij wegens een ingewandsziekte 14 dagen met verlof naar huis ging." Mijn vrouw vroeg hem, of hij misschien wist, waar zich het zevende regiment jagers uit Bückeburg bevond, waarop hij verwonderd zegde, "wel, daartoe behoor ik immers." Dit was een der eersten voor Luik geweest. Hij kende zelfs de beide zoons van mijn zwager en wist dat de ene gewond was. Te Keulen telefoneerden wij direct naar Bückeburg om nadere bijzonderheden (de "Hauptmann" had vermeld, dat men thuis op de hoogte was) en vernamen wij, dat de jongste der beide broeders te Aken in het hospitaal lag met een gewonde voet, terwijl zijn broer ongedeerd te Luik was; voor ons een grote geruststelling. Van Keulen naar Duisburg kwam ik naast een officier te zitten, die een transport landweer-soldaten naar Keulen

had gebracht en weer naar Hannover terug moest. Wij spraken over de bewonderenswaardige organisatie van het leger. Hij vertelde mij, dat hij maandag een bataljon landweersoldaten had moeten kleden. De kapitein zegde, “ze moesten zien, noch hedenavond even af te werken”. Om half vijf werd begonnen en om half tien was alles gereed, 3000 man. Er mankeerde geen gesp aan een riem, zelfs geen veter in een schoen. Alles wat er zijn moet is voorradig. Thans ook, zegde hij, ziet men het met nut van de grote voorzorg van het rijk. Bij de schoolbouw toch was er zo dikwijls geprutteld over de dure bouw, en de grote keukens die toch zeker geheel overbodig waren, want wanneer zouden die ooit worden gebruikt! Thans echter was elke school een grote kazerne of een volkomen hospitaal, waaraan de ruim ingerichte keukens niet ontbrak. Zo was alles in Duitsland sedert lange jaren op een eventuele langdurige oorlogstoestand voorbereid. De eerste dag, volgende op de afkondiging van de mobilisatie, vertelde mijn zegsman mij, stonden er in Hannover in een groot schoolgebouw, dat geheel voor werkplaats was ingericht, in verschillende lokalen reeds 150 naaimachines te snorren. Iedere kleermaker hier in deze stad, die geen werk had, kon daar arbeid vinden; iedere schoenmaker eveneens in de militaire schoenfabricatie. In Duitsland toch wordt het leger niet door aanbestedingen voorzien, doch heeft ieder regiment zijn “Bekleidungsamt”, waar in eigen beheer de uniformen, schoenen en het tuigwerk voor de paarden worden gemaakt. Iedere machinefabrikant, die aan het legerbestuur levert, is verplicht, een zeker aantal machines steeds in reserve te hebben staan om bij de eerste oproeping onmiddellijk te kunnen leveren, zodat, aangezien de mobilisatie zoveel meer manschappen in het veld brengt, ook de werkplaatsen onmiddellijk verdubbeld kunnen worden. De geslonken voorraden goederen worden dus dagelijks aangevuld. Mijn zegsman vertelde mij, dat de reserve-officier (met de rang van kapitein), die aan het hoofd van de nieuwe afdeling kleermakerij

staat, een professor is aan de universiteit te Jena, terwijl de leider der schoonmakerswerkplaats een hoog rechterlijk ambtenaar is (eveneens kapitein bij de reserve). Dit voor zover het Hannover betreft, waar mijn zegsman in garnizoen lag. Eigenaardig is, dat deze lieden ook met het vak volkomen vertrouwd zijn. Ieder kent zijn plaats en heeft gelegenheid gehad zich voor het vak, waarvoor hij als eventuele directeur is aangewezen, grondig te bekwamen. Ik herhaal, de organisatie van het Duitse leger is bewonderenswaardig en als men dan ziet, welk een geest dit volk bezielt, met welke blijmoedigheid men de zwaarste offers voor zijn land brengt, dan moet men zeggen, zulk een volk met zulk een leger moet overwinnen, voor welke moeilijkheden het dan ook kome te staan. Het viel mij op, dat bijna overal de oogst van de velden was verdwenen. Toen ik vroeg, of men nog vóór de mobilisatie tijd had gehad om de oogst binnen te halen, werd mij geantwoord: "Wel neen, dit doen de schoolkinderen; het is juist de vakantiemaand en de ouders uit de steden sturen hun kinderen, die daarvoor enigszins in aanmerking komen, naar het platteland om de boeren met de oogst te helpen". Zo helpt de een de ander. Ik hoorde hoe in sommige steden met elektrische tramwegen, waar de wagenbestuurders en conducteurs voor de krijgsdienst waren opgeroepen, de vrouwen hun plaatsen hadden ingenomen. Ze verdienen hetzelfde loon namelijk vier à vier en een halve mark per dag. Ze worden eerst geoefend en kunnen na enkele dagen de dienst waarnemen. Grote tehuizen zijn ingericht, waar ze hun kinderen gedurende de dag onder goede verzorging kunnen heenbrengen en, indien het moet zijn, ze zelfs kunnen doen overnachten. Ik spreek in dit geval alleen van Hannover, waar mijn zegsman thuis Ik verneem echter, dat het in de meeste steden zo gaat. Hij vertelde mij van de echtgenote van een kapitein, wier man en zoon ten strijde waren getrokken en die als wagenbestuurster op de tram dienst doet en haar weekloon (28 tot 30 mark) voor het Rode Kruis bestemt. Ik herhaal, de

opofferingsgezindheid in dit land is groot. Op alle stations, waar wij door trokken, stonden lange tafels met koffie en verschillende eetwaren, die oude en jonge dames de soldaten aanboden. Het ambt van brieven- en telegrammenbesteller en andere openbare ambten worden zoveel mogelijk door scholieren waargenomen. Het aanbod is groter dan er plaatsen beschikbaar zijn. Alles werkt mee om het openbaar leven zijn gewone gang te doen houden en dit gelukt dan ook overal wonderwel. Behalve de meer dan gewone drukte, bemerkt men niets van de grote strijd, die daar wordt uitgestreden; geen haat tegen vreemdelingen, hulpvaardigheid zelfs jegens hen. We hebben dit herhaaldelijk ondervonden. Waar moeilijkheden zijn, daar tracht men deze zoveel mogelijk uit de weg te ruimen. Wat er dan ook in de kranten geschreven wordt over moeilijkheden, vreemdelingen in de weg gelegd, ik kan mij slechts voorstellen, dat deze berichten overdreven zijn, en mocht men onaangenaamheden hebben ondervonden, dan kwamen deze waarschijnlijk voort uit gebiedend noodzakelijke omstandigheden.

Berlijn, 23 augustus. Voor Namen bulderen sedert eergisteravond de Duitse kanonnen.

Een Belgisch vrijwilliger, van Russisch-Israëlitische oorsprong, die verleden week met een zending te Luik was, verhaalt in hetzelfde blad zijn wedervaren. Luik zou slechts 10 miljoen oorlogsschatting op te brengen hebben. De overige miljoenen zijn ten laste van de provincie. De Duitse soldaten hebben op een uithangbord geschreven: "Willem II, keizer van Europa". De bevolking blijft rustig. Alleen af en toe een kleinigheid, zoals een Duits soldaat het noemde. Van de forten zegt de man niets. Donderdag verliet hij Luik.

Dwars door België.

Iemand, die uit Spa dwars door België de Nederlandse grens bereikt heeft, doet ons het volgende verhaal van zijn wedervaren:

Ik vertrok zaterdagochtend 8 augustus in gezelschap van twee Luikenaars en twee vrouwen en kinderen van Spa en wel over Marteau-La Reid naar Theux. Om ongeveer 6 uur 's avonds kwamen wij over Theux te Pepinster aan.

De gehele dag waren we door een ontzaglijke Duitse legermacht gepasseerd, die ons echter ongemoeid liet.

Van Pepinster vertrokken wij over Cornesse naar Louveigné en, hoewel wij de hele dag de kanonnen hoorden donderen, werden wij op onze tocht toch niets anders gewaar dan vreedzaam oprukkende troepen, beurtelings de Wacht am Rhein en het Heil dir im Siegerkrans zingende.

De troep, die met ons opgemarcheerd was, werd nog dezelfde avond door de forten van Chaudfontaine en Embourg geweldig met granaatkartetsen beschoten, om hen de opmars van deze kant naar Luik te beletten.

Nadat wij allerlei binnenwegen gevolgd hadden en allerlei hinderpalen, zoals omgekapte bomen, vernielde bruggen en met prikkeldraad afgezette wegen gepasseerd waren, kwamen wij door het dorp Louveigné. Een vreselijk treurige aanblik hadden wij hier. Het hele dorp (ongeveer 800 zielen) was afgebrand, en de lijken van tal van mensen van de ongelukkige bevolking lagen schots en scheef over de weg, allemaal doorschoten, sommige met de ingewanden uit het lichaam puilende.

Vrouwen en kinderen had men verjaagd en deze is dan ook geen leed geschied, uitgezonderd degenen, die niet wilden vertrekken. Van dezen heb ik er enige gezien, waaronder twee zeer oude vrouwtjes,

die met ingeslagen schedel over de lijken van de mannen op de grond lagen.

De reden van deze barbaarse moordpartij was, naar een Duits officier mij verzekerde, dat, terwijl de soldaten die nacht in dat plaatsje ingekwartierd waren, enige van hen verraderlijk waren doodgeschoten; onder hen was een hoge officier, die, na een ontbijt gebruikt te hebben, betaalde met een 20 mark stuk, en, terwijl hij geld terug ontving, à bout portant door de zoon van de waard zelf doodgeschoten werd.

En alleen om de schrik erin te brengen, was men toen overgegaan tot deze barbaarse maatregel!

Van Louveigné waren wij met de Duitsers en onder hun bescherming afgezakt naar Nessonvaux, een plaatsje, waar de Duitsers gebivakkeerd hebben. Daar hebben wij ze ook verlaten, want zij zijn daarna links over Trooz en Goffontaine, en wij rechts over Chaudfontaine en Embourg verder gegaan. Na te Chaudfontaine gelogeerd te hebben, vertrokken wij zondagmorgen over Ninane naar Esneux in de Ardennen. Daar de kanonnen echter hevig donderden en de kogels om onze oren floten, besloten wij in Ninane te blijven, waar ik ook mijn reisgenoten verloren of achtergelaten heb.

Dezen, vooral de vrouwen, durfden niet verder te reizen.

Ik besloot dan ook alleen, met nog een Luikenaar, verder te trekken, en die avond (zondag) nog, als het mogelijk was, naar Luik op te trekken. Maar nauwelijks waren wij op weg, of de kanonnen van Chaudfontaine begonnen met een donderend en krakend geluid hun moorddadig werk. Dat duurde zo de hele avond.

Wij besloten de volgende morgen (maandag) met ons tweeën op weg te gaan en maandagmorgen om 5 uur werden wij al weer, nadat het 's nachts nogal stil was geweest, door de kanonschoten gewekt. Men zegde ons, dat een patrouille van 300 Duitsers, allen te paard, doodgeschoten was. Deze waren de fortten van Embourg gaan verkennen, en toen zij onder schot waren, had men ze allen neergelegd. Wij zijn dan ook een uur later die ongelukkigen voorbijgekomen, die reeds allen dood en dodelijk verminkt op de grond lagen.

Van Ninane gingen we over Bovagnie en het bos van Tilf naar Esneux, maar ook in Esneux, het schilderachtige plaatsje in de Amblève, was het rouw en droefheid; immers daar had men 60 personen van de mannelijke bevolking gefusilleerd, ook al omdat men op de Duitsers geschoten had.

Van Esneux ging het over Tilf (waar het zeer rustig was, omdat daar de Duitsers hun doden en gewonden van Luik heen getransporteerd hadden) over Angleur, Seraing en Jemeppe naar Luik. Daar was alles in volle opstand en zijn wij twee volle dagen de gevangenen geweest van de Duitsers. De Luikenaar hebben ze gehouden.

Woensdagmiddag 12 augustus kwam ik te Luik aan; als men nu weet dat Luik van Spa maar 35 km verwijderd ligt, en ik er circa vijf dagen voor nodig had om die 35 km af te leggen, dan kan men enigszins nagegaan met welke moeilijkheden men moet kampen om zover te komen!

Toen ik nu aan de poorten van Luik kwam, werd ik aan den lijve gefouilleerd en kwam daarna ongehinderd in de stad.

Daar was alles rustig, behalve dat de Duitsers, nu meester van de situatie, de lakens uitdeelden. Echter gebeurde er niets ongeregelds. Alleen 's avonds om 9 uur moeten de burgers binnen zijn, en de deuren moeten de hele nacht open blijven. Naar men mij verzekert, waren al de bruggen in Luik gedynamiteerd en beschadigd. Dit kan ik echter ook beslist tegenspreken, alleen de Pont des Arches en de Pont Mangin waren gedeeltelijk vernield.

Wat nu de geschiedenis van de forten betreft, waarover zoveel fantastische verhalen in omloop zijn, kan ik met een gerust geweten verklaren, dat van de 12 forten, die de Belgen bezaten, er die dag vier niet meer bruikbaar waren, namelijk het fort van Chaudfontaine en het fort van Embourg; deze twee forten hadden zich overgegeven na gedurende twee volle dagen met granaten van het grootste kaliber (circa 300 kilo zwaar) gebombardeerd te zijn geweest. Verder ook de forten van Pontisse en Barchon. Maar deze vier forten zijn dan ook wel de voornaamste van strategische betekenis voor de Duitsers.

immers door de vernietiging van Chaudfontaine en Embourg hadden de Duitsers een ongestoorde doortocht, zonder dat verder een druppel bloed vergoten behoefde te worden, van de kanten van Malmedy, Herbestal en Aken. En door de vernieling van de forten van Pontisse en Barchon konden zij ongehinderd uit het noorden oprukken.

Tot besluit kan ik nog mededelen, dat ik, na vier dagen te Luik gewacht te hebben, met een laissez passer van de dienstdoende Duitse legercommandant uit de stad vertrok. De verdere reis ging met zeer grote moeilijkheden gepaard, daar ik onderweg wel dertig maal opgehouden ben, om mijn papieren te laten onderzoeken.

Onderweg zag ik, behalve een grote verwoesting in de plaatsen waar ik doortrok, vele mensenlijken en kadavers van dieren, die een

ondraaglijke stank verspreidden. Toen ik eindelijk de brug van Moelingen gepasseerd was en een boogschut verder op Hollands gebied stond, dankte ik de hemel dat ik uit dat oord van verschrikking, waar de dood nog dagelijks huishoudt, ontkomen was!

In Moelingen zag ik ook lijken van mensen aan de bomen hangen, en te Eijsden waren honderden vreemdelingen uit Visé en de naburige dorpen, Bernau, 's Gravenvoeren enzovoort, onder dak gebracht, meest vrouwen en kinderen, die nog armer zijn dan de ellendigste bedelaar, daar ze maar ternauwernood kleren aan hun lijf hadden.

Berichten uit Luik.

Een Luikenaar, medewerker van het Journal de Liège en redacteur-correspondent van de Neptune van Antwerpen, is gisterochtend vroeg uit Luik vertrokken en heeft ons een en ander verteld van hetgeen er in en om de stad in de laatste tijd is voorgevallen. Tegen ruime betaling kon hij gebruik maken van een Duitse militaire auto, die hem, behoudens een reeks aanhoudingen, waarbij de papieren moesten worden vertoond, zonder incidenten naar de Nederlandse grens bracht. Men zegde hem, dat hij wel een van de laatsten, zoniet de laatste, zou wezen, die verlof kreeg om de stad te verlaten

De vierde augustus, zo verhaalde onze zegsman, werd in Luik een proclamatie van generaal Leman aangeplakt, waaruit de Luikenaren te weten kwamen, dat de Duitse troepen Belgisch gebied hadden betreden, en reeds de volgende dag, de vijfde, verschenen er Duitse ruiters in de stad Luik, enige tijd nadat een Duitse auto met een witte vlag was verschenen.

De Duitse militairen hebben echter de stad alras verlaten. De zesde augustus begon een bombardement op de stad, dat voortduurde tot de volgende morgen en sindsdien niet is hervat.

De achtste augustus bleek de stad Luik door de Duitse troepen bezet. Alle forten hielden het toen nog uit.

De 14e waren twee forten in Duitse handen, waaronder het fort Barchon, dat aan verzakking onderhevig was. (Naar de lezer weet, heeft ook de Métropole van Antwerpen de val van het fort gemeld). Achtereenvolgens zijn daarop eerst de forten op de rechteroever en daarna die op de linkeroever gevallen, nadat de Belgische bezetting ze zoveel mogelijk onbruikbaar had gemaakt. Zij heeft ze echter niet opgeblazen. De forten Liers en Lantin zijn het laatst gevallen. Alleen tegen deze twee forten hebben de Duitsers gebruik gemaakt van het 42 cm geschut, dat was opgesteld op het manoeuvreplein bij Luik en derhalve over de stad heen schoot.

Woensdag, de 19^e, heette het, dat Luikse burgers op Duitse soldaten hadden geschoten en werden om die euveldaad (waaraan men echter in Luik geen geloof hecht) drie huizen in brand gestoken in de rue des Pitteurs, in de Overmaase wijk. De volgende ochtend om 10 uur eerst werd de brandweer gerekwireerd; niet om te blussen, maar om de lokaliseren.

Donderdagavond, de 20e augustus, echter stichtten de Duitsers, uit dezelfde aanleiding of, naar men in Luik zegt, met hetzelfde voorwendsel, brand in alle wijken van de stad, op de Faubourg St. Marguerite, op de Quai de l'Université, de Quai des Pêcheurs, in de Cockerill en opnieuw in de rue des Pitteurs.

Er verscheen een proclamatie, waarbij opnieuw werd gelast om alle wapenen uit te leveren, alsmede alle postduiven. Wie niet aan de sommatie voldeed werd met de strengste straffen bedreigd.

Reeds hebben wij gemeld, dat bij een vroegere proclamatie alle bewoners is bevolen 's nachts hun deuren en gordijnen open te laten

en 's nachts hun kamers te verlichten, wat in verband met het totaal ontbreken van gas zeer moeilijk is.

's Vrijdagsmiddags, de 21^e, begaven zich Duitse soldaten in de volksbuurten in de buurt van het station Guillemins en van de kazerne des Ecoliers, waar de Duitse troepen zijn gelegerd. Zij gelastten alle burgers daar om hun huizen te verlaten, ten einde die nauwkeurig te onderzoeken. Dit geschiedde in de rue de Bruxelles, de rue du Plan Incliné, rue des Ecoliers enzovoort. Het was een treurig gezicht de arme mensen bepakt en beladen met hun boeltje hun huizen te zien verlaten.

Over de zes bruggen (afgezien van de spoorbrug), die in Luik over de Maas liggen, kon onze zegsman mededelen, dat de Belgen er een hebben opgeblazen, te weten de Pont des Arches, en een tweede gedeeltelijk hebben vernield. Deze is door de Duitsers hersteld. De Luikenaars mogen, om naar de andere oever te gaan, slechts gebruik maken van de Passerelle (een voetbrug).

De Duitsers hebben twee schipbruggen laten leggen. Deze schipbruggen zijn vervaardigd onder leiding van de staatsarchitect, de heer Pellegrin. De schippers, die daartoe hun schepen moesten afstaan, werden betaald. Niet wordt echter betaald het schoonmaken van de kazerne, het graven van schansen en dergelijke werkjes, waartoe de inwoners van Luik telkens worden geprest, een omstandigheid die veel verbittering werkt. De welgestelde burgers laat men echter met rust. De vrouwen worden tot aardappelschillen voor de soldaten gebruikt.

Gedurende enige dagen was het volstrekt verboden om over de Ourthe te gaan. De wijk Bressoux, ten oosten van de Ourthe, was gedurende die tijd dus geheel geïsoleerd. Vrijdag was die afsluiting opgeheven.

Donderdag en vrijdag kwamen nog voortdurend aanzienlijke Duitse troepenmachten door Luik. Zij kwamen uit het noordwesten en verdwenen in zuidwestelijke richting. Wat het gerucht aangaat dat in deze streken Oostenrijkse troepen zich bij de Duitse hebben gevolgd, kon onze zegsman uitdrukkelijk verzekeren, dat in Luik althans, tot vrijdagavond geen enkele Oostenrijkse soldaat is gezien.

In Luik zijn voorts enige Franse gevangenen. Zulks geeft aanleiding tot een veronderstelling, dat in België Franse troepen met de Duitse in voeling zijn getreden. Toen de Duitsers in Luik kwamen, waren de telefoon- en telegraafleidingen vernield. In vier dagen hadden de Duitsers een nieuwe stadstelefoon gereed. De persoonlijke indruk van onze zegsman is, dat de Duitse organisatie de grootste bewondering verdient, de mentaliteit van ieder van de Duitse soldaten op zichzelf, schat hij niet hoog. Bij het Rode Kruis, waarbij hij vrijwilliger was, kon hij de waarheid van het bericht toetsen, dat de meeste Belgische gewonden aan armen en benen, de Duitse in het lichaam zijn gewond. Ook maken de Belgische kogels gevaarlijker wonden dan de Duitse.

De Nederlandse consul, de Belg de heer E. Oudenne behartigt op uitstekende wijze de belangen van de Nederlanders. De aanslag op generaal Leman in het huis op de Place St. Foi, waarin hij zijn intrek had genomen, heeft onze zegsman niet bijgewoond. Volgens geloofwaardige ooggetuigen is het zeer wel mogelijk dat deze aanslag op een wederzijds misverstand berust. Er werd in het huis onderhandeld, toen de Belgische soldaten op het plein door een misverstand begonnen te schieten op de Duitse ruiters, die de onderhandelaars vergezelden. In het huis hielden beide partijen zich toen voor verraden.

Oorlogsschattingen.

De Duitse legeroverheid heeft aan verschillende Belgische steden en provinciën, die in de macht van de vijand gevallen zijn, oorlogsschattingen opgelegd. Zo zou Brussel 200 miljoen frank hebben te betalen.

Deze gedwongen belastingen, wel te onderscheiden van de oorlogslasten, die bij vredetraktaat aan de overwonnen staat kunnen worden opgelegd, worden thans in België geheven krachtens artikelen 49 en 51 van het reglement op de oorlog te land, zoals dit ter tweede Vredesconferentie is gewijzigd, en dat zowel België als Duitsland bindt (zie Nederlands staatsblad van 1910 n° 73).

Volgens de genoemde bepalingen mogen in een door een vijandelijk leger geoccupeerd gebied door de vijand, behalve de aldaar reeds bestaande belastingen (artikel 48), de belasting bij wijze van straf (artikel 50), en de belasting in natura of de rekwisities (artikel 52), ook nog bijzondere oorlogsbelastingen in geld geheven worden. Deze oorlogsschatting mag echter niet zijn een ongelimiteerde uitzuiging van de bevolking, waardoor immers het grote beginsel der onschendbaarheid van de particuliere eigendom in de oorlog te land langs een omweg zou geschonden worden. Daarom bepaalt artikel 49, dat de schatting slechts mag geheven worden tot een bedrag nodig voor de behoeften van het leger of het bestuur van het geoccupeerde gebied, en is een rechtstreekse stijving van de vijandelijke schatkist, zoals men die kent bij een oorlogsschatting krachtens vredesverdrag, uitgesloten.

Artikel 51 geeft nog enige waarborgen ter uitsluiting van willekeur bij de heffing. Deze kan slechts plaats hebben op bevel en onder verantwoordelijkheid van een bevelvoerende generaal. Zoveel mogelijk zal bij de heffing gevolgd worden het in het geoccupeerde gebied geldende belastingrecht. En ten slotte is nog uitdrukkelijk gezegd, dat slechts tegen ontvangstbewijs mag geheven worden.

Wat is de sanctie op deze op papier zeer bevredigende regeling? Welke vergoeding bestaat er, zo de schatting de bovengenoemde beperkingen te boven gaat? Zo bij de heffing in strijd met artikel 51 gehandeld wordt?

Dan is, volgens het uitdrukkelijk voorschrift van artikel drie van het verdrag, waarvan het reglement in de oorlog te land bijlage is, de occuperende staat verantwoordelijk voor de daden zijner militaire ambtenaren, en tot schadevergoeding verplicht.

Met het oog op de huidige toestand verdient het vermelding, dat het genoemde artikel 3, dat een verplichting tot schadevergoeding schept hij elke overtreding van het reglement op de oorlog te land, in 1907 op voorstel van Duitsland is aangenomen.

De Kölnische Zeitung geeft te verstaan, dat de oorlogsschattingen, welke de Duitsers thans in Belgische steden heffen, de straf is voor de slechte behandeling, die Duitse burgers in België hebben ondervonden. Het blad schrijft:

“Wij staan te Brussel, waar twee weken geleden onschuldige Duitsers, vreedzaam alleen een beroep uitoefenend, gasten in het vreemde land aan de ruwheid van het gepeupel zijn prijsgegeven. Wat zich daar heeft afgespeeld, zal eeuwig en altijd een schandvlek op de eer van het Belgische volk blijven. Onwillekeurig komt het denkbeeld op, dat men verzoening moet eisen voor de onmenselijke behandeling van onze landslieden. Maar hoe moet dat gebeuren? Een bestraffing van de verschillende schuldigen schijnt uitgesloten, want alleen in een geregeld gerechtelijk proces zouden zij gevonnist kunnen worden. Een andere regeling is daarentegen duidelijk mogelijk en volkomen in overeenstemming met het volkenrecht. Aan de gemeente Brussel mag een zware oorlogsschatting opgelegd worden, zij moet al de lasten van de oorlog dragen die volgens

oorlogsrecht geoorloofd zijn, inkwartiering, levering van behoeften van allerlei soorten tot alle hulpmiddelen uitgeput zijn, opdat de inwoners aan eigen lijf gewaar worden, dat het iets anders is, jacht op weerloze vrouwen te maken dan de vijand in eigen huis te hebben. De bestraffing, die bovendien verschillende personen moeten ontvangen, zal niet uitblijven, maar moet in alle vormen volgens de regels van het recht geschieden.”

Iemand, die ze in Luik heeft gezien, deelt ons mee, dat de Duitse proclamaties tegelijkertijd in het Duits, het Frans, het Pools en het Russisch verschijnen.

Granville Fortescue schrijft in de Daily Telegraph over het gevecht bij Dinant op 15 augustus:

De eerste granaatkartets door de Duitsers afgevuurd miste juist de wijzerplaat van het spoorwegstation. Het was 10 minuten over zes. Het hotel, waar ik mij bevond, was juist tegenover het station; en de tweede granaatkartets sloeg een schoorsteen van het hotel af. De keuken lag vol puin. Een kapitein, die met een bijzondere zending in Dinant was, nam ijlings de wijk in een auto, begeleid door een troep estafetterijders op de fiets. De hotelgasten zochten een onderkomen in de kelders.

Tegen 7 uur begon ook het infanterievuur. Er bevonden zich geen Franse troepen in de plaats, behalve wat infanterie. De Fransen hadden geen geschut. Wel waren de posities bij Dinant enigszins versterkt, doch dat had beter kunnen zijn. Hier en daar waren de straten gebarricadeerd. De brug was met ijzerdraad versperd en werd bestreken door een machinegeweer. De citadel van Dinant, een oud fort, domineert de stad en het omliggende gebied; een kleine Franse troepenmacht verdedigde haar en de Duitsers deden hardnekkige pogingen om het oude fort te nemen. De steile rotsen

weerkaatsten het gekletter van de geweren en het gedonder van het geschut. Leden van het vrijwillige Rode Kruis haalden onder de kogelregen gewonden uit de straten. Het Duitse veldgeschut schoot goed; maar de kleine projectielen hadden weinig uitwerking. Omstreeks 10 uur waren de Duitsers meester van de rotsen boven de stad en hadden zij de citadel. Zij zonden van boven een kogelregen op de verdedigers in de stad aan de overkant; maar de Fransen, die zich achter de bruggenhoofden hadden opgesteld, hielden kranig stand. Zo werd nog een uur gestreden; het geknetter der geweren was niet van de lucht. Wel regende het, maar dit bracht geen verademing. Plotseling nam het gedruis der schoten toe, de Fransen hadden versterking gekregen; maar van de citadel wapperde nu de Duitse vlag. Dat wekte de woede der Fransen, die met vernieuwde woede begonnen te vuren. Om 2 uur kwam ook de Franse artillerie in stelling. Reeds het tweede schot schoot de Duitse vlag neer. De Fransen hadden twee batterijen, die met verbluffende juistheid haar kogels in de citadel wierpen. Ook waren er verse infanterieafdelingen gekomen. De gestalten der Duitsers op de wallen van het fort begonnen schaarser te worden en het schieten van de vijand verzwakte. Thans wordt ook uit het zuidoosten geschutvuur gehoord; zowat 10 minuten voor zes zijn er geen Duitsers meer op de fortwallen; enkel de Fransen schieten nog hier en daar. Dan klinkt gejuich, want weer een Frans regiment is komen opdagen en spoedig houden de Fransen de posities bezet, die zij ook 's morgens hadden.

Fortescue maakt ook nog de opmerking, dat de Fransen, door hun in het oog lopende en uit de verte goed waarneembare uniformen in het nadeel zijn tegenover hun in neutrale, niet opvallende kleuren gedoste tegenstanders.

Aan een tweede brief van Fortescue, gedateerd uit Givet van de 20^e, maakt hij, na een bezoek aan de Belgische posities, de opmerking, dat de Belgische troepen (dat zullen die in centraal België geweest

zijn) ongerust begonnen te worden en voortdurend vroegen waar toch de Fransen, waar de Engelsen bleven ?

In Givet had Fortescue het neerschieten, met geschut, gezien van een Duits vliegtuig. Met de grootste lof spreekt deze correspondent over de moed, waarmee de Fransen in het vuur gaan. Echter richt hij tot het Engelse volk de ernstige waarschuwing, dat dagen van grote beproeving in aantocht zijn.

“Want (verklaart deze niet overbescheiden Brit) de Engelsen moeten de kracht uitmaken van het leger der verbondenen. We hebben hier een keurkorps, dat klaar staat om in het vuur te gaan. Maar er moeten er meer komen. De vijand komt als een vloedgolf op de Maasvallei aanzetten. Tal van levens moeten worden opgeofferd om een dam op te werpen tegen deze stroom. Morgen al kan het tot een reusachtige slag komen. Wat ook de uitslag moge wezen: Engeland houde zich gereed.”

24 augustus 1914

Berlijn, 23 augustus. De grote generale staf meldt:

Het ter weerszijden van Neufchâteau voortrukkende leger onder hertog Albrecht von Württemberg heeft heden aan het over de Semois-rivier (langs de grens van Belgisch Luxemburg en Frankrijk) vooruitgerukte Franse leger een volkomen nederlaag toegebracht. De vervolging vangt nu aan. Tal van kanonnen, vaandels en gevangenen, waaronder verscheidene generaals, zijn in onze handen.

Ten westen van de Maas rukken onze troepen tegen Maubeuge op.

Een voor het Duitse front optredende Engelse brigade ruitery is geslagen.

Was getekend von Stein, sous-chef van de generale staf.

Antwerpen, 23 augustus. Volgens gisteren te Gent aangekomen reizigers wordt slag geleverd tussen Jumet en Manage (aan de spoorlijn Bergen-Charleroi) in Henegouwen. De bevolking vlucht. Vrijdagnamiddag zijn de Engelsen te Bergen binnengekomen.

Volgens de Flandre Libérale doorkruisen twee Duitse legers België, één dat op Valenciennes (op Frans gebied, dichtbij de grens aan de spoorlijn Bergen-Parijs) aanrukt, een ander op Rijsel. Een Frans leger, van de laatste stad komend, had vrijdagochtend zijn voorhoede reeds bij Torhout (ten zuiden van Brugge, aan de spoorlijn van Ieper). De Duitse troepen, die langs Henegouwen voorttrekken, zullen voor een Frans leger te staan komen, waarvan een 15.000 man ruitery deel uitmaken. Deze kunnen nu eerst met goed gevolg optreden in verband met de uiterste linkervleugel, die Duinkerken dekt.

Een bericht uit Parijs zegt, dat de Fransen het offensief hebben genomen.

Terneuzen, 23 augustus. Te Bergen en Charleroi moet in de straten ernstig gevochten zijn. De mitrailleuses velden velen neer. De lijken liggen opgestapeld in de straten.

Parijs, 23 augustus. De oorlogscorrespondent van de Temps in België seint op 21 dezer uit Charleroi: de Duitsers rukken in de vorm van een waaier op met een front van 125 à 150 km. Een groot aantal verkenners gaan het leger voor, dat langs vier of vijf verschillende wegen naar Frankrijk trekt.

Diezelfde correspondent deelt mee, dat de 21e een peloton doodshoofdhuzen om 7 uur 's ochtends door de oostelijke bovenstad van Charleroi reed en kalm naar de Semois afdaalde, de voorbijgangers groetend.

Hun kleding bracht de bewoners in de waan, dat zij met Engelsen te doen hadden en ze juichten de huzaren toe. De wacht liet hen ook passeren. Eindelijk zag en herkende een officier hen. Hij riep de schildwachten toe te schieten en dezen doodden toen twee uhlanen en verwondden er drie. De overigen konden ontsnappen.

Tegen 2 uur 's middags hoorde men op grote afstand geschutvuur uit de richting van Namen.

De 22^e seinde dezelfde correspondent dat Charleroi beschoten werd door de Duitsers, die de overtocht over de brug van de Samber wilden forceren.

De Duitsers zijn bij Thuin (ten zuidwesten van Namen) met Engelse troepen slaags geraakt.

Berlijn, 23 augustus. Verwacht wordt, dat het Duitse noordelijke leger in België in de eerstvolgende dagen een beslissende slag zal leveren.

Het zware Duitse geschut waarmee de forten van Luik zijn beschoten wordt nu ook voor de beschieting van Namen gebezigd.

Franse en Duitse troepen zijn handgemeen geraakt in de omgeving van Charleroi, Tamines (ten oosten van Charleroi) en Peronnes.

Alle Duitse troepen, die rondom Marche (aan de Ourthe, 60 km ten oosten van Dinant) waren gelegerd, zijn in zuidelijke richting opgerukt.

Maastricht, 23 augustus. De bevolking van Luik is hedenmorgen aangezegd dat ze zich niet verontrusten moest, indien in de middaguren kanonvuur werd gehoord. Men vermoedt dat de artillerie der herstelde forten naar het Westen zich heden hebben

ingeschoten. Verzoekschriften der bevolking van Luik aan het stadsbestuur mogen in de vervolgen alleen in het Duits zijn gesteld.

De strijd in Zuid België.

Parijs, 23 augustus. Volgens de om 11 uur verstrekte officiële inlichtingen zijn de Fransen overal tot de aanval overgegaan. In de grote slag, die over een uitgebreide linie, van Bergen (Mons) af tot de Luxemburgse grens toe, geleverd wordt, treden de Fransen op in vereniging met het Engelse leger. Men heeft hier bijna het gehele Duitse staande leger, benevens de reserve, tegenover zich.

De slag zal waarschijnlijk verscheidene dagen duren.

Londen, 24 augustus. Een hier hedenmorgen ontvangen officieel telegram van de Franse minister van Buitenlandse Zaken bevestigt, dat de legers op het ogenblik over de hele linie handgemeen zijn. Aan geen van beide zijden zijn nog voordelen behaald.

Parijs 24 augustus. Een mededeling van hedenmorgen van het ministerie van oorlog bevestigt de inlichtingen van gisterenavond omtrent de grote slag in Zuid België.

De Fransen hebben de gewichtige taak te vervullen al de Duitse legers tegen te houden. Gedurende deze tijd gaan de Russen voort hun grote succes te verzekeren, waarvan de gevolgen als zeer belangrijk moeten worden beschouwd.

Bovendien leidt men uit verschillende inlichtingen omtrent de slag in België af, dat gisterenavond laat, toen de Fransen aan de Duitsers al hun behaalde voordelen hadden ontnomen, een soort rust is ingetreden vanwege de duisternis.

Doch deze periode van kalmte zou slechts van korte duur zijn en de verwoede slag zou nog voor het aanbreken van de morgen hervat kunnen worden.

Parijs, 23 augustus. Het ministerie van oorlog deelt mee, dat de Duitsers alle pogingen in het werk stellen om Namen, dat krachtig tegenweer biedt, te vermeesteren.

Londen, 23 augustus. Young, de correspondent van de Daily News, seint uit Oostende: zaterdag is de Duitse voorhoede in zuidwestelijke richting afgebogen, gaande dicht langs Waterloo en door Halle. De voorhoede wordt naar de grens gevoerd tussen Valenciennes en Maubeuge. Een colonne lichte cavalerie trekt verder zuidelijk voorbij als in de richting van Rijsel. Met uitzondering van een kring van Mechelen tot Antwerpen is België overgeleverd aan de Duitse troepen.

Naar aanleiding van het bericht uit de Kölnische Zeitung betreffende het Jezuitenklooster bij Luik tekende de *Matin* hier aan: "De onnozele ongerijmdheid van het verhaal springt in het oog en we maken er slechts melding van om een indruk te geven van de wijze, waarop de bevolking in Duitsland wordt voorgelicht. Is het denkbaar, dat de bevolking, geterroriseerd door de daden der Duitse horden, er vermaak in zou scheppen kloosters in brand te steken?"

Bij de Limburgse grens.

Een onzer oorlogscorrespondenten schrijft uit Maastricht:

Men zal zonder twijfel hebben opgemerkt, dat mijn brieven en telegrammen steeds waren gedateerd uit Maastricht. Een korte verklaring en uitlegging daarvan meen ik u niet te mogen onthouden. Toen het gevechtsterrein in het allereerste stadium van de oorlog tussen Duitsland en België zich in de bijna onmiddellijke nabijheid

van onze grenzen uitstrekke, de gevechten om Moelingen en bij Visé plaats vonden en de forten van Luik nog niet in Duitse handen waren, was het geen groot kunststukje dagelijks een groot deel der militaire gebeurtenissen uit eigen aanschouwen te kunnen melden.

Vroeg in de ochtend, zo was de indeling van de dag, werd naar Eijsden getuft, daar overschreed ik de grens, liet de auto wachten of op een tevoren vastgesteld uur naar een bepaalde plaats terugkeren, en wandelde dan naar die punten waar ik de belangrijkste feiten van de dag verwachtte om 's avonds langs dezelfde weg terug te keren en van mijn hoofdkwartier uit, Maastricht, u mijn wederwaardigheden te seinen. Al naarmate de Duitse wapenen meer succes hadden, met name de forten bij Luik waren gevallen en hun doormars naar het Westen geen belangrijke tegenstand meer in de weg stond, verplaatste zich het gevechtsterrein niet alleen naar het binnenste België doch het werd ook uitgestrekter.

De talrijke schermutselingen met Belgische troepen overal persoonlijk bij te wonen was van hieruit niet doenlijk, daarvoor waren zij te ver verwijderd en zou het dus niet mogelijk zijn u tijdig op de hoogte te brengen; immers de telegrafische communicatie met Nederland was verbroken, slechts het kantoor te Maastricht bleef de journalist zijn diensten bieden. Uit mijn talrijke berichten zal de lezer hebben kunnen opmaken, dat de grote troepenmassa's, die binnen België geworpen werden, het Belgische veldleger, zij het ook na hardnekkige tegenstand, voor zich uit zouden drijven om ten slotte in het nationale reduit Antwerpen, ten dele ook binnen de fortenlinie om Namen, aan de verdediging van die vestingen mee te helpen. Het volgen van de Duitse troepen werd de journalisten niet toegestaan.

Maar zelfs al ware dit wel het geval geweest, dan nog zouden mijn berichten u hebben bereikt lang nadat van andere, officiële zijde, de hoofdgebeurtenissen u reeds bekend waren. Het leek mij dus meer

gewenst de gebeurtenissen om en in Luik gade te slaan en u, steeds 's avonds te Maastricht terugkerend, van daaruit op de hoogte te houden. Luik te bereiken behoorde niet tot de onmogelijkheden, al waren er ook ernstige moeilijkheden aan verbonden. Rijtuigen en auto's mochten de grenzen niet oversteken; het enige resterend middel was van Visé uit mijn benen te gebruiken en de dan nog ongeveer 15 kilometers lange weg te voet af te leggen. Een rijwiel zou me zeker sneller ter plaatse hebben kunnen brengen, maar aangezien een ongeval met het nuttig vervoermiddel mij zeer ongewenst voorkwam en het mij dan meer last dan plezier zou berokkenen, stond mijn besluit vast: per auto zo ver mogelijk naar de grens, verder marcheren naar Luik; 's avonds langs dezelfde weg, op dezelfde wijze terug.

Om half zes bevond ik mij op weg, om 6 uur lag het prachtige kasteel van de graaf Geloës achter mij, nog een km verder en ik stond bij de laatste landweer-dubbelpost op Nederlands gebied. De mannetjes kenden me al en lieten me zonder verwijl passeren. Mijn eerste gang was naar mijn Brücken-Hauptmann, die mij gevraagd had enige sigaretten uit Maastricht mede te nemen, een verzoek waaraan ik gaarne voldeed, indachtig aan het veelgebruikte en misbruikte spreekwoord: de kleine geschenken onderhouden de vriendschap. Een speciaal merk, "meine Leibcigarette", had ik voor hem meegebracht, in ruil waarvoor ik een bewijsje van hem wist los te weken, waarmee ik de brug ongemoeid mocht overgaan.

Alles ging goed en voorspoedig; de smalle weg langs het kanaal Maastricht-Luik was vrij van militairen. Ik zou dus vermoedelijk weinig oponthoud ondervinden. Want het voortdurend vragen en vertonen van passen en papieren, ik wist het uit ondervinding, houdt niet weinig tijd op.

Een enkele vrouw, die ik tegenkwam, verdween schuw in haar woning; kennismaking met het mannelijk geslacht, al was het ook een "burger", scheen ongewenst. Lang, lang werd mij de tocht. Druk was ik aan het berekenen, hoeveel kilometer ik per uur aflegde en hoelang het nog zou duren alvorens ik mijn entree joyeuse te Luik zou maken. In een estaminet trad ik even binnen, het gelukte mij zowaar de vrouw aan het praten te krijgen. Ze was nogal over de Duitsers tevreden.

Er waren er onder, die haar voor gevraagde consumpties hadden betaald, maar anderen hadden het beter gevonden zonder te betalen te vertrekken "over het algemeen zijn het nette lui, meneer". Haar lof kwam mij een weinig verdacht voor, misschien waande ze in mij een vermomd militair te zien die haar eens kwam uitvragen, om later van de opgedane kennis, ten haren nadele, gebruik te maken. Haar man, zo vertelde ze, had ook een estaminet, maar een heel eind verder. Zij had hem in dagen niet gezien en wist niet hoe het hem ging en ... de zaken marcheerden. De huwelijksband scheen mij niet bijzonder hecht. Maar ik had geen tijd mij met haar hartsgeheimen op te houden; verder ging het. Langzaam doemden de huizen en kerktorens van Luik voor mij op. En nu stootte ik op de eerste posten.

Een welwillend soldaat bracht me op mijn verzoek bij een luitenant en deze had, wonder boven wonder geen bezwaar mij binnen Luik te laten. Het briefje van de Hauptmann had een goede werking. Op een weide, het petit champ de manoeuvre, stonden enige stukken zware artillerie, ze hadden de vorige dag bijgedragen tot de beschieting der forten Holognes en Flemalle en deze tot zwijgen gebracht. Over een ophaalbrug ging het verder stadwaarts. Uit vele huizen waaide de rode vlag, uit andere hadden de bewoners witte vlaggen gestoken.

Ze hoopten de geduchte tuchtiging van Moelingen en Visé en zoveel andere dorpen en steden daardoor te kunnen ontgaan. Of deze

vrede-lievende demonstratie helpen zou? Wie zal het zeggen. Een schot van een fanatieke burger gelost op een militair is voldoende om een hele stadswijk in vlammen te doen opgaan. De onschuldigen boeten, zonder onderscheid, voor de fouten van een schuldige medeburgers.

In de stad grote bedrijvigheid; maar ook tevens die voorbeeldige orde, kalmte en stiptheid en het opvolgen der bevelen die de beschouwer overal tegemoet treedt waar het Duitse leger het bestuur van een vijandelijke stad in handen neemt. Het dwingt bewondering af, hoe de Duitsers en hun voorlopig bestuur zich met een gemak doorslaan door de grootste moeilijkheden. Men krijgt de indruk als voelden zij zich te Luik volkomen thuis, als bewoonden zij de stad reeds jaren, als waren ze volkomen op de hoogte van de hulpbronnen en van het raderwerk der administratie.

Naast de trappen van het stadhuis waren de proclamaties in drie talen aangeplakt, ondertekend nog door de Luikse burgemeester Kleyer. Ze bevatten de bevelen tot het inleveren van wapens en de aanmaning aan de burgerij tot rust en kalmte, waarvan de verstoring met strenge straffen waren bedreigd. Voorts zag ik, met de Duitse kleuren omrand, een bekendmaking van de stadscommandant van Kolewe, waarin de bevolking de raad wordt gegeven geen waarde te hechten aan de berichten der Franse, Belgische en Engelse bladen, waarin over overwinningen der entente-mogendheden wordt bericht.

Eigenaardig en opvallend een andere mededeling aan de bevolking die in vier talen gesteld is waaronder Tsjechisch en Hongaars (van andere zijde is ons gemeld, dat het Pools en Russisch was. Redactie), ik weet het niet, waarboven met dikke vette letters gedrukt was: "In Friedenszeit nicht auf zu kleben". Welk een organisatie, wat een kostelijke voorbereiding van alles tot in de kleinste bijzonderheden,

doch ook wat een beslistheid en zekerheid het vijandelijk gebied te zullen betreden spreekt uit die woorden: "In Friedenszeit nicht auf zu kleben."

De Duitse legers.

De geheimzinnigheid, die zo lang over de bewegingen van de Duitse legers heeft gelegen, begint nu te verdwijnen. In het begin van de oorlog stonden het 7e, 9e en 11e legerkorps ten noorden van Luik; ten westen van Verviers het 10e en het 3e, ten westen van Malmédy de garde en het 4e; ten westen van Houffalize het 19e; ten westen van de Luxemburgse grens en ten oosten van Neufchâteau het 12e; bij Aarlen het 3e Beierse legerkorps; ten oosten van Longwy, meer naar het zuiden toe het 8e; ten noorden van Diedenhoven het 16e; ten zuiden van Diedenhoven het 2^e Beierse; ten zuiden van Metz het 1^e Beierse en het 13^e; ten oosten van Marsal het 21^e, ten noorden van Straatsburg het 14^e, ten zuiden van Straatsburg tot bij Colmar het 15^e; en op de uiterste linkervleugel tussen Colmar en Bazel vermoedelijk een Oostenrijks legerkorps.

Deze troepen zijn nu de opmars begonnen en verder geconcentreerd en van enkele legers zijn de aanvoerders bekend geworden.

Van de noordwestelijke grens van Luxemburg is aan weerskanten van Neufchâteau, hertog Albert van Wittenberg opgerukt in de richting Sedan, na, volgens een ambtelijk Duits bericht, de Fransen een nederlaag te hebben toegebracht. Tussen Bergen en Charleroi rukken de Duitsers tegelijk tegen Maubeuge op.

De Duitse kroonprins voert een leger aan dat op de "IJzeren poort" bij Longwy aantrekt.

De Beierse kroonprins rukt meer naar het zuiden tussen Metz en de Vogezen tegen de Moezel op.

Van het Belgische oorlogsterrein.

Uit de reisverhalen van een lid van het personeel van het reisbureau van Seeuwen en C° alhier, dat de vorige week in Aken en Luik vertoefde, ter opsporing van enige koffers, die zoek waren, ontlenen wij het volgende.

Op zijn tocht naar Herbesthal werd hij te Fechtan door twee Duitse soldaten aangehouden, die hem aan een zeer streng verhoor onderwierpen. Daarbij bleek hem het grote bezwaar, dat de internationale passen alleen in het Frans gesteld zijn.

Hij werd na een kwartier vrijgelaten, doch hij mocht niet verder gaan. Even tevoren was te Fechtan een jonge Fransman van 17 jaar, die niet kon bewijzen dat hij daar te maken had, na zeer korte krijgsraad doodgeschoten.

Hij ging nu terug naar Vaals en het gelukte hem met een boerenkar dezelfde dag te Aken te komen. Vandaar vertrok hij de volgende morgen naar Eupen, dat zo dikwijls beschoten is door Belgische grensbewoners.

In dit dorp was zojuist een Belg gepakt, die een postduif had opgelaten, die een briefje had met de mededeling: "Eupen is schwach besetzt." De Belg werd onmiddellijk gefusilleerd.

Van Eupen naar Herbesthal ging het verder te voet. Nauwelijks was hij op weg, of hij werd door een Duitse schildwacht aangehouden en hij moest zijn papieren tonen. Nauwelijks hadden de soldaten gezien, dat hij Nederlander was, of ze voegden hem vriendelijk toe: "Sie siund Holländer, gehen sie sofort durch".

In Herbesthal ontmoette hij een Duits soldaat, die in alle ernst verklaarde, nimmer op een Belg te zullen schieten, omdat hij met een Belgisch meisje verloofd was.

Toen hij in Herbesthal het doel van zijn reis mislukt zag, keerde onze onderzoeker naar Aken terug. Daar had hij het buitenkansje om verlof te krijgen, om met een militaire automobiel mee naar Luik te mogen gaan. Het was een grote toerwagen, aan beide zijkanten waarvan vijf soldaten waren met geladen geweren, die van 120 patronen voorzien waren.

De avond tevoren was op de automobiel geschoten en daarom kreeg hij de vermaning: "Wenn geschossen wird, legen Sie sich sofort nieder".

Onderweg naar Luik ontmoette hij op verschillende plaatsen een groot aantal dames van het Rode Kruis, die hem zeer minzaam verversingen en sigaretten aanboden.

Eerst passeerden zij Welkenraedt, waarvan verscheidene huizen in elkaar geschoten waren; vervolgens de dorpen Henri Lachapelle, Herve en Battice, die geheel verwoest waren. Herve was er het treurigst aan toe. Men ontwaarde er bijna geen huis meer. Alles was in puin hoop geschoten. Tussen de platgeschoten huizen zag men verschillend huisraad, gedeeltelijk vernield. Ook het mooie kerkje met toren van dit dorpje was geheel in elkaar geschoten. Wat een droevige blik leverde al deze vernieling op!

Langs de weg zag men veel dode runderen, varkens en paarden. De laatste had men getracht, zoveel mogelijk te begraven. Hier en daar staken de poten van de gestorven dieren nog omhoog.

Onderweg naar Luik ontmoette onze ontdekkingsreiziger telkens en telkens talrijke Duitse troepen, een groot aantal veldkeukens met

zich voerend. Er heerste blijkbaar een opgewekte stemming onder de soldaten. De meesten zongen Die Wacht am Rhein. Hun geweren waren versierd met bloemen.

Enkelen hadden op de loop van hun geweer een groot stuk papier waarop: "Es ist famos, der Kopf eines Franzos:"

Vlak bij Aken, op de grote weg naar Luik, stond op een groot bord, dat tegen een boom gespijkerd was, met een pijl: "Nach Paris", en daaronder had een overmoedig soldaat geschreven: "ohne umzusteigen".

In Luik stonden duizenden mensen langs de verschillende straten, waardoor de Duitse troepen trokken. Onder die menigte was het doodstil. Er werd geen woord gesproken en er heerste een gedrukte stemming. Velen zagen er zeer beangst uit.

De mooie brug over de Maas was geheel vernield en de tramrails hingen verbogen over de oevers. Duitse pioniers waren bezig naast de vernielde een schipbrug te slaan.

In de omtrek waren van de meeste huizen de ruiten vernield. Een groot aantal huizen hadden door het bombardement gaten in de muur of in het dak gekregen. Toch kreeg onze reiziger, toen hij de straat had doorgewandeld, niet de indruk, dat Luik door het vreselijk oorlogsbedrijf erg geleden had, dat zich kort geleden in deze stad zulke vreselijke tonelen hadden afgespeeld.

De Luikenaren waren verplicht geworden al hun wapens in te leveren. Het waren er ongeveer 40.000 stuks, die, nadat ze door de Duitsers onbruikbaar waren gemaakt, in de Maas werden geworpen.

Terwijl de Duitsers door de stad trokken, stonden hier en daar Belgen gereed met grote emmers limonade, om hun dorst te lessen. De

soldaten toonden zich daarvoor zeer erkentelijk. Een voegde een Luikenaar lachend toe: “Wenn ich zurückkehre, bringe ich Ihnen den Kopf eines Franzosen mit”.

Dan verhaalt onze reiziger nog uitvoerig, hoeveel moeite het hem heeft gekost om van de Duitse Kommandantur, waarvan de hoofdzetel in een oud paleis gevestigd is, een schriftelijke vergunning te verkrijgen, om weer van Luik naar Aken terug te gaan.

Duizenden Luikenaren verdrongen zich dagelijks bij de Kommandantur om verschillende inlichtingen te bekomen. Daaronder waren er velen, die een permissie-biljet kwamen vragen om een winkel, café, enz. 's avonds na het door de militaire autoriteit vastgestelde sluitingsuur te mogen openhouden.

Terwijl nu onze reiziger bij de Kommandantur stond te wachten, werden er een 60 franc-tireurs binnengebracht. Hen allen wachtte de kogel.

De volgende morgen werden er 's morgens 40 gefusilleerd en nauwelijks was dit droevig toneel ten einde, of op een kar werd weer een tweetal franc-tireurs binnengebracht. Een boer en zijn vrouw, de laatste doodsbleek, haar arm om de hals van haar man geslagen. Beiden zagen er vreselijk ellendig uit. De aanblik van dit tweetal zou onze zegsman altijd bijblijven, naar hij ons verzekerde. Alle omstanders waren zeer ontroerd. 2 uur later behoorden man en vrouw niet meer tot de levenden.

Met een militaire auto, waarin enige soldaten, die voetwonden hadden bekomen, keerde onze reiziger in Aken terug. Hij had zijn doel bereikt; met veel moeite en inspanning had hij de zo zeer terug verlangde koffers gevonden.

De gevangenneming van generaal Leman.

Generaal Leman, de dappere verdediger van Luik, is gevangen genomen. Men wist dat reeds verscheidene dagen, doch verder had men van het geval niets gehoord. Doch nu weet een te Aken verschijnend blad er wat van te vertellen. Onder de puinhopen van een vernield fort hebben de Duitsers de generaal, half gestikt, gevonden. Natuurlijk was onmiddellijk iedereen in de weer om hulp te bieden en zodoende lukte het, om de generaal weer bij te brengen. Vervolgens werd de gevangene voor generaal von Emmich geleid, wie hij zijn degen overreikte. Doch generaal von Emmich, wetende, dat Leman tot op het laatst op zijn post gebleven was, liet hem de degen behouden, een ridderlijkheid, waarover de Belgische generaal zich zeer getroffen gevoelde.

Intussen bleek de gevangene medische hulp niet te kunnen ontberen; met grote zorg is hij verpleegd en na een rustkuur van een paar dagen, gevoelde generaal Leman zich weer gezond en wel. Toen is hij per auto uit Luik naar Aken gebracht onder toezicht van majoor Bayer. De heren hebben in Hotel "Groszer Monarch" de nacht doorgebracht en zijn vervolgens naar Keulen vertrokken.